

Beleidsplan Stichting Funerair Erfgoed Limburg 2020-2026

(versie 19-11-2024)

Doel stichting

Stichting Funerair Erfgoed Limburg (SFEL) zet zich in voor het behoud, het herstel en de promotie van funerair erfgoed in de provincie Limburg en alles dat daarmee verband houdt. Zij borgt de cultuurhistorische, ecologische, landschappelijke en andere maatschappelijke waarden van zowel begraafplaatsen en kerkhoven in hun geheel als grafmonumenten en graven afzonderlijk. En dat is nodig, want op veel begraafplaatsen en kerkhoven in Limburg worden graven geruimd en grafmonumenten verwijderd. Deze 'kaalslag' dreigt binnen enkele generaties een einde te maken aan een eeuwenoude begraafcultuur. En dat terwijl begraafplaatsen en kerkhoven kansen bieden aan eigenaren en beheerders. Gemeenten en parochies kunnen – rekening houdend met hun bestaande, al dan niet historische karakter - 'nieuw leven blazen' in begraafplaatsen en kerkhoven, bijvoorbeeld door het stimuleren van andere manieren van begraven en herdenken. Daarmee kan de begraaflocatie weer 'aantrekkelijk' gemaakt worden en de huidige 'kaalslag' sterk verminderd of zelfs stopgezet worden.

Funerair erfgoed

De begraafplaatsen en kerkhoven in Limburg vormen het meest zicht- en tastbare bewijs van een honderden jaren oude dodencultuur. Hun ligging, inrichting en de uiterlijke verschijningsvorm van grafmonumenten en graven – symboliek, kunststijl, teksten e.d. - laten zien hoe mensen in verschillende perioden van onze geschiedenis met hun doden omgingen. Als zodanig zijn zij vaak, als geheel of als afzonderlijke delen, de moeite van het bewaren waard. En dat geldt evenzeer voor de aan de begraven personen verbonden verhalen. Samen met alle andere materiële en immateriële aspecten van dood, begraven en crematie vormen zij ons 'funeraire erfgoed'. Begraafplaatsen zijn ook plekken van 'sociale cohesie' waar mensen elkaar ontmoeten in verschillende rollen, bijvoorbeeld als nabestaanden, geïnteresseerden in de geschiedenis van dorp of stad, liefhebbers of verzorgers van 'groen' of als (funeraire) toeristen. Ze hebben bovendien ecologische waarde als 'groene oase' in een drukke mensenwereld, een van de weinige plekken waar plant en dier nog ruimte krijgen. En daarmee – hoewel het misschien paradoxaal klinkt - óók maatschappelijke waarde voor het welzijn van de mens. Vaak wordt tenslotte vergeten dat begraafplaatsen benut kunnen worden als 'educatieve ruimte', een plaats waar mensen het verleden bijna letterlijk kunnen waarnemen en aanraken. Het zijn als het ware 'cultuurhistorische hotspots'.

Bescherming

Grafmonumenten zijn bepalende erfgoedelementen op begraafplaatsen. Ze verdienen onze bescherming als

- ze een sleutelstuk in het oeuvre van een kunstenaar of grafmaker zijn;
- ze een bijzondere realisatie zijn op het gebied van stijl, vormgeving, grootte of materiaalgebruik;

- ze een (goed) bewaard voorbeeld zijn van een type, een oeuvre, een bepaalde tijdsperiode of gebruik door een groep mensen;
- de overledene tijdens het leven een historisch relevante persoon op lokaal, regionaal, nationaal of internationaal niveau was;
- ze herinneren aan een historische gebeurtenis of ontwikkeling.

Gezamenlijke verantwoordelijkheid

Hoewel SFEL ten volle erkent dat begraafplaatsen en kerkhoven in Limburg in eigendom en/of beheer zijn van een gemeente of parochie, is zij van mening dat de verantwoordelijkheid voor het beschermen van het daar aanwezige funeraire erfgoed niet alleen bij de eigenaars en/of beheerders ligt. Ook de provincie Limburg en de rijksoverheid hebben de taak dit erfgoed te behoeden voor verval. Zeker gezien de precare financiële situatie van kerkgenootschappen, in Limburg met name het bisdom Roermond en de daaronder ressorterende parochies, is er volgens SFEL hulp nodig van gemeentelijke overheden en de provincie. En die hulp moet verder gaan dan alleen het beschermen van de objecten die eerder werden aangewezen tot gemeentelijk of rijksmonument. Graag wil SFEL een rol spelen binnen deze 'gezamenlijke verantwoordelijkheid'. Als adviseur en waar nodig als 'aanjager' van stappen die volgens haar noodzakelijk zijn om het funeraire erfgoed in Limburg te beschermen. Zij heeft daarvoor zowel het enthousiasme als de expertise in huis.

Onafhankelijk advies

SFEL geeft onafhankelijk adviezen aan particulieren en organisaties die belanghebbende, eigenaar of beheerder zijn van een begraafplaats, kerkhof, grafmonument of graf. Het gaat hierbij niet alleen om adviezen aan nabestaanden, gemeenten en kerkgenootschappen, maar ook aan bijvoorbeeld heemkundeverenigingen. Samen met hen zet de stichting zich in om funerair erfgoed in Limburg te inventariseren, onderzoeken, beschrijven en te beschermen.

Zelfstandig en samenwerkend

SFEL is een zelfstandige, onafhankelijke stichting die samenwerkt met andere personen en organisaties binnen en buiten de provincie Limburg die zich inzetten voor het beschermen van funerair erfgoed, zoals de landelijke Stichting Terebinth en het Kenniscentrum voor Funerair Erfgoed Dodenakkers.nl. Het bestuur van SFEL bestaat uit dr. M.G.M. (Maurice) Heemels (voorzitter), R. (Rick) Moermans MA (secretaris) en mr. M.M.G.M. (Marcel) Richter (vicevoorzitter/penningmeester). Ondersteuning krijgt de stichting van het Huis voor de Kunsten Limburg, in de persoon van adviseur Limburgse monumentenorganisaties drs. J.J.M.M. (Marianne) van der Elsen.

Fasering

Sinds 2020 helpt SFEL gefaseerd bij het in kaart brengen en beschermen van het funeraire erfgoed in de provincie Limburg. De stichting treedt daarbij vooral op als stimulator, inspirator en adviseur van eigenaren en beheerders van begraafplaatsen en kerkhoven. Onderstaand zijn per fase de acties weergegeven die de stichting met het oog op haar doelen reeds heeft uitgevoerd en nog zal gaan uitvoeren:

Fase 1: oktober 2020 - mei 2021: 'Inventariseren'

In deze fase werd geïnventariseerd in hoeverre Limburgse gemeenten en parochies 'lijsten van bijzondere grafmonumenten en graven' op hun begraafplaatsen en kerkhoven hebben aangelegd. Daartoe werden zij aangeschreven in oktober 2021. In januari 2021 vroeg de stichting aandacht voor de toenemende 'kaalslag' op begraafplaatsen en kerkhoven in *Dagblad De Limburger* (08-01-2021).

Fase 2: juni 2020 – mei 2023: 'Concluderen'

Uit de inventarisatie in fase 1 kon worden geconcludeerd dat slechts ongeveer 5% van de Limburgse gemeenten en parochies beschikte over een lijst met grafmonumenten en graven die in hun ogen bijzonder zijn te noemen. Dit teleurstellende resultaat werd door SFEL geventileerd in *Dagblad De Limburger* (28-10-2021).

Over de situatie werd vervolgens gesproken met (vertegenwoordigers van) de Stichting Kruisen en Kapellen in Limburg (15-07-2021), het bisdom Roermond (02-12-2021) en de Provincie Limburg (02-11-2022). Daarbij was het vooral van belang te bezien hoe deze partijen tegen het probleem en eventuele oplossingen ervan in samenwerking met SFEL aankijken. Er werden geen concrete toezeggingen gedaan of afspraken gemaakt.

In 2023 maakte SFEL een eigen 'inventarisatieformulier funerair erfgoed', na overleg met experts als Dodenakkers.nl. Voor het maken van dat formulier werd een subsidie aangevraagd en verkregen van € 5.000,- bij het Fonds voor Cultuurparticipatie. Dat formulier zal in de eerste maanden van 2025 worden verstuurd naar alle heemkundeverenigingen in Limburg en – op verzoek – worden verstrekt aan gemeenten en parochies die hun funeraire erfgoed (alsnog) willen inventariseren.

Fase 3: mei 2023 – december 2024: 'Beleid maken'

In de derde fase zal beleid worden geformuleerd op basis van het uitgangspunt 'Geen VW zonder VB': 'Geen verwijdering zonder voorafgaande waardebeoordeling'. Op haar vernieuwde webpagina – op de website van het Huis voor de Kunsten Limburg, zie: <https://hklimburg.nl/netwerk/stichting-funerair-erfgoed-limburg> - zal SFEL dit beleid als advies voor eigenaren en beheerders van begraafplaatsen en kerkhoven uitwerken, waarbij we hen zullen moeten wijzen op de volgende mogelijkheden:

- Advies op maat en/of locatie door SFEL;
- Inventarisatie door lokale vrijwilligers (m.n. heemkundeverenigingen, die publiek kunnen interesseren voor begraafplaatsen en kerkhoven via lezingen en rondleidingen waarbij de dorps- of stadshistorie centraal staat);
- Restauratie en onderhoud m.b.v. diverse subsidies;
- Het aannemen van een 'motie funerair erfgoed' door gemeenteraden in Limburg waarmee zij kunnen besluiten het funeraire erfgoed in hun gemeente te inventariseren en beschermen op basis van het voorbeeld uit de Gemeente Maasgouw (Motie 30, 08-11-2022, door SFEL veralgemeniseerd en gestuurd aan alle Limburgse gemeenten op 25-09-2023).

Fase 4: januari 2025 – december 2026: 'Waken en waarschuwen'

Vanaf 2025 zal SFEL moeten kunnen optreden als 'bewaker' van provinciaal beleid met betrekking tot funerair erfgoed en belanghebbenden waarschuwen als 'de praktijk blijkt te botsen met het beleid'.

M. Heemels, 19-11-2024.